

Az újítások és találmányok népgazdasági eredményének mérése és elszámolása

Az újítások, találmányok népgazdasági eredményének megállapítását az 1961. X. 14-én megjelent 16/1961. P. M. sz. pénzügyminiszteri rendelet szabályozta. Az új rendelet az újításokról és találmányokról szóló 29/1959. Korm. sz. rendelet szellemét tükrözi. Tartalmazza — lényegében a korábbi rendeletben foglaltaknak megfelelően — a népgazdasági eredmény kiszámításának eljárás szabályait, de ezen túlmenően meghatározza azt is, mi tekinthető egy-egy újítás, találmány népgazdasági eredményének, ezt hogyan kell megállapítani, milyen nyilvántartásokat kell vezetni, ki köteles a számításokat elvégezni, stb.

A rendelet részletesen szabályozza az újítások és találmányok népgazdasági eredményének számítási metodikáját.

I. Az eljárási szabályok áttekintése

A rendelet szerint az újítás népgazdasági eredményének kiszámítását az újítást elfogadó szerv köteles elvégezni. Ennek hangsúlyozása azért fontos, mert elterjedt gyakorlat, hogy főleg az ú. n. előszámításokat — a várható népgazdasági eredmény megállapítását — az újítótól kérték. Ennek természetesen nincs akadálya, hogy a számítások elvégzésébe az újítót, mint érdekeltet bevonják, de annak elvégzését az újítóra bízni nem célszerű és az esetek többségében lehetetlen is, mert egyrészt az újító nem feltétlenül rendelkezik a szükséges szakképzettséggel, másrészt ha az újítás több vállalatot érint, e vállalatokat nem lehet arra kötelezni, hogy az újító rendelkezésére bocsássák a számítások elvégzéséhez szükséges adatokat. Ezzel szemben az újító törvényes joga az eredményszámítások ellenőrzése (a számításokba való betekintés jogát csak honvédelmi érdekből, vagy államtitok fennforgása esetén lehet megtagadni).

Az újítások népgazdasági eredményét elő-, közbeesős és utószámításokkal kell igazolni. E tekintetben a rendelet csak annyiban tartalmaz változást a korábbi rendelettel szemben, hogy a javaslattal kapcsolatos érdemi határozathozatal előtti előszámítás elvégzését kötelezően előírja, míg eddig ez alól az illetékes miniszter felmentést adhatott. E rendelkezés hivatott biztosítani, hogy csak népgazdasági eredményekkel járó újítások kerüljenek elfogadásra, s megtakarítást nem eredményező, esetleg minőségromlással, egységönköltégemelkedéssel járó javaslatokat az előszámítások elvégzése után az újítások bevezetésének várható következményei ismeretében ne fogadjanak el.

Utószámításokat az újítás üzemszerű gyakorlatba vételétől számított első, illetve második évre a tárgyévét követően harminc napon belül kell elvégezni. E rendelkezés általában csak az eredményszámítás megfelelő előkészítése esetén hajtható végre. Az utószámítások előkészítése az eredményszámítást megkönnyíti, jelentősen meg is gyorsítja. Célszerű ezért például az érintett vállalatokból a szükséges adatokat már előre bekérni. Helyes továbbá az eredményszámítás összehasonlítási alapját, a bázisidőszak tényezőit, normát vagy tervszámokat előkészíteni, az összehasonlításra alkalmassá tenni, hogy ez külön időt ne vegyen igénybe.

Bár a rendelet világosan meghatározza, ismételtén szükséges a figyelmet felhívni arra, hogy az újítások népgazdasági eredményét elsősorban könyvelésileg igazolható adatokon nyugvó számításokkal kell megállapítani. Ha ez nem áll rendelkezésre, dokumentált műszaki számítások is elfogadhatók ilyen célra, sőt a kettő kombinációja is megfelel az eredmény megállapítására. A számítás e módjában azonban a megvalósításra vonatkozó szerződésben előre meg kell állapodni.

Az összehasonlítás alapja általában az újítás megvalósítását megelőző egy év eredménye lehet. A rendelet azonban lehetőséget biztosít arra, hogy ha a bázisidőszak adatai az összehasonlításra bármely oknál fogva nem alkalmasak, az illetékes miniszter más időszak

adataihoz való hasonlítást rendeljen el. (Bázisidőszaknak az összehasonlítás során az újítás bevezetését megelőző évet vagy a miniszter által az összehasonlítás alapjául kijelölt más időszakot nevezzük.) Összehasonlításra alkalmasnak a bázisidőszak adatainak súlyozott (mennyiségi) átlagát kell tekinteni. Az összehasonlítás alapjaként, amennyiben a bázisidőszak tényezői nem állnak rendelkezésre, az újítás elfogadása előtti helyzetet tükröző műszaki számításokon nyugvó norma is elfogadható.

Az anyagfelhasználási és munkanormáknak általában a tényleges helyzetet kell tükrözniük. Például egy-egy új gép üzembeállítása, vagy a gyártási technológiai megváltozása esetén az érintett normákat felül kell vizsgálni és a szükséges mértékben módosítani kell. Ezen túlmenően helyes, ha az adott újítás elfogadása, illetve a megvalósításra vonatkozó szerződés megkötése előtt az érintett normákat az illetékesek felülvizsgálják annak megállapítására, hogy azok a tényleges helyzetnek megfelelnek-e.

Az újítás népgazdasági eredményének megállapításakor összehasonlítási alapként a tervet csak abban az esetben lehet szerepeltetni, ha a tervben levő adatok részletes műszaki számításokkal vagy egyéb dokumentációkkal alátámasztottak.

A rendelet meghatározza, hogy az újítások népgazdasági eredményének megállapítására szolgáló számítások elvégzéséért, a számítások helyességéért, a vállalat vezetői — igazgató, főmérnök, főkönyvelő — vagy e munkaköröknek megfelelő beosztású (például műszaki igazgató, gazdasági igazgató, vezető könyvelő, műszaki osztályvezető stb.) dolgozók a felelősek. Az újítási ügyek intézése, az ezzel kapcsolatos feladatok ellenőrzési jogkörének gyakorlása, mivel ez elsősorban műszaki szakismereteket igényel, a főmérnök feladata.

Az újítás kihatásának az anyagfelhasználási és munkanormákon való átvezetését, illetve e feladatok ellátásáról való gondoskodást és az ellenőrzést a rendelet a főmérnök feladatává tette. Az adminisztratív szakismeretet igénylő adatszolgáltatás megszervezése, a számítások elvégzése a főmérnök és a főkönyvelő együttes feladata. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a munka ellátásával kapcsolatos feladatokat az annak elvégzéséért felelős vállalati vezetők — felelőségük fenntartásával — átruházzák.

A rendelet értelmében biztosítani kell, hogy az újításnak és az attól független tényezőknek a népgazdasági eredményre gyakorolt hatása elkülönítetten is megállapítható legyen. Az újítás népgazdasági eredményeként, az újítási díj számításai alapjaként csak az olyan megtakarítást, többlettermelést stb. lehet figyelembe venni, melyek igazolhatóan az újító javaslatának megvalósítása eredményeként jöttek létre. Ezért feltétlenül elkülönítendő az újítás népgazdasági eredménye többek között a műszaki-szervezési intézkedések, munkaköri kötelezettségből tett javaslatok, munkaversenyek stb. eredményétől. Pl., ha egy újítás révén egy termék fajlagos anyagigénye 2 kg-mal csökkenthető és a javaslat benyújtása előtt a termék előállításához — átlagosan a 11 kg-os normával szemben — ténylegesen felhasznált anyag mennyisége 12 kg volt, de időközben már különböző intézkedések születtek a tényleges anyagfelhasználásnak a norma szintjére való csökkentésére, akkor feltétlenül elkülönítendő az intézkedés és az újítás eredménye. Emellett természetesen azt is biztosítani kell, hogy az újító tevékenységétől független többletköltségek ugyancsak elkülöníthetők legyenek. Például, ha egy termékhez felhasznált anyag minősége a korábbihoz képest kimutathatóan romlott, s ennek következtében a termék fajlagos anyagigénye emelkedett, az emiatt előálló többletköltség nem vonható le az újítás népgazdasági eredményéből.

(Folytatjuk)

Csáki Gyula

a Pénzügyminisztérium főelőadója

Az újítások és találmányok népgazdasági eredményének mérése és elszámolása

(Folytatás)

II. A népgazdasági eredményszámítás módszere

A rendelet szerint az újítások népgazdasági eredménye a megvalósító vállalatoknál, illetve szerveknél és a népgazdaság egyéb területein jelentkezik, tehát fel kell mérni, hogy a megvalósító vállalatnál jelentkező népgazdasági eredményen túlmenően jelentkezik-e megtakarítás vagy többletköltség a népgazdaság egyéb területein.

Egy adott újítás népgazdasági eredményének kiszámításakor például meg kell állapítani, hogy — az újítást megvalósító vállalatnál jelentkező megtakarítás mellett — az újítás felhasználásával előállított terméket továbbfelhasználó vállalatnál nem jelentkezik-e további megtakarítás, esetleg többletköltség. Ha az újítás anyaghelyettesítésre irányul, a bevezetés előtt szükséges megállapítani, hogy a helyettesítő anyag rendelkezésre áll-e a szükséges mennyiségben, előállítása nem igényel-e beruházást. Elképzelhető, hogy egy szükséges új termék előállítása a meglévő gépek, felszerelések átalakítását vagy kiegészítését teszi szükségessé, esetleg kezelési vagy raktározási többletköltséget okoz. Egy új alkatrész, bár a korábban alkalmazotthoz képest jelentős költségmegtakarítással állítható elő, beépítése mégis az egész gép idő előtti elhasználásához vezethet. Összefoglalva: egy adott újítási javaslat elfogadása előtt körültekintően meg kell állapítani, hogy a megvalósító vállalaton kívül a többi vállalatnál, a népgazdaság más ágában milyen megtakarításra van lehetőség, illetve milyen többletköltség keletkezik. Az újítás népgazdasági eredményét a népgazdaság valamennyi területén jelentkező megtakarítás és többletköltség egybevetésével kell megállapítani.

A megtakarításokat természetesen csak pénzben lehet pontosan meghatározni. Emellett azonban az olyan újítások egész sorával találkozhatunk, amelyek eredménye pénzben nem, vagy csak részben fejezhető ki. Így például, ha egy újítás hatására egy fogyasztási cikk tartóssága nő, könnyebben kezelhetővé vagy javíthatóbbá válik, de csak változatlan áron értékesíthető, illetve az előállítása során megtakarítás nem mutatható ki, a népgazdasági eredmény pénzben nem állapítható meg. Ilyen esetekben az újítás díját eszmélet alapon kell meghatározni, de itt is.

a javaslat műszaki színvonalát,
a termelés szempontjából való jelentőségét,
a megoldott feladat bonyolultságát,
az újító által kifejtett tevékenység mértékét,
a külkereskedelmi kihatásokat stb.

együttesen kell mérlegelni.

Ha egy újítás eredményeként azonos rendeltetésű termék kevesebb anyag felhasználásával állítható elő, s egyben a tartóssága is nő, de ára változatlan marad, úgy az újítás népgazdasági eredménye csak részben fejezhető ki pénzben. Ilyen esetekben az újítási díj százalékos kulcsát e körülmény figyelembevételével kell megállapítani.

A következőkben csak a pénzben kifejezhető népgazdasági eredmény mérésével kapcsolatos kérdéseket tárgyaljuk.

Az újítások általában az alábbi két fő csoportra oszthatók:

1. olyan újítások, amelyek élő és holt munka megtakarítására, vagy meglévő értékek megmentésére irányulnak;
2. olyan újítások, amelyek révén új értékek (például többlettermelés, új cikkek termelése stb.) keletkeznek.

Az élő és holt munka megtakarítás a vállalatoknál költségmegtakarítást eredményez. Ilyenek lehetnek például:

- saját előállítású vagy vásárolt anyagok, félkésztermékek mennyiségi megtakarítására irányuló újítások;
- korábban felhasznált anyag helyettesítésére irányuló újítások;
- munkabér-megtakarítást eredményező újítások;
- az ún. egyéb elemi költségek csökkentését eredményező újítások.

Az anyagmegtakarításra irányuló újítás népgazdasági eredménye

Anyagmegtakarítások esetén a népgazdasági eredmény számításánál a kiindulási alap mindig az anyag mennyiségi megtakarítása. A megtakarítás természetes mértékegységben a termelt mennyiség egységére vagy változatlan tevékenységi kör egészére vonatkozhat. A teljes megtakarítást az egységre jutó tényleges megtakarítás és az újítás megvalósítása során termelt mennyiség szorzata adja.

A helyes népgazdasági eredmény megállapíthatóságát csak az egységre jutó megtakarítás kiszámítása útján lehet biztosítani, mert a megtakarítás szempontjából a termelt mennyiség változása sem lehet közömbös. Például:

	termelt mennyiség	felhasznált anyag
	természetes mértékegységben	
bázis időszakban	100 db	12 500 kg
az újítás bevezetését követő évben	120 db	13 800 kg

Ez esetben az anyagmegtakarítás mennyisége az alábbi képlet segítségével határozható meg:

$$120 \text{ db} \times \left(\frac{12\,500 \text{ kg}}{100 \text{ db}} - \frac{13\,800 \text{ kg}}{120 \text{ db}} \right) = 1200 \text{ kg}$$

A megtakarítást természetesen nemcsak ilyen módszerrel lehet kiszámítani. Ennek igazolására és egyben az összehasonlítás alapjául elfogadható mennyiségi átlag kiszámítási módszerének szemléltetésére az alábbi példát mutatjuk be (ha az újítás megvalósításának időszaka 1962. III—IV. és 1963. I. és II. negyedéve, akkor az összehasonlítás alapja 1961. III. és IV., valamint 1962. I. és II. negyedéve):

Az újítás megvalósítása előtt (a bázisidőszakban) egy termék előállításához a szóbanlevő anyagból szükséges mennyiség:

	Termelt mennyiség db	1 termék előállításához szükséges anyag mennyisége kg
1961. III. n. é.	20	132
IV. n. é.	35	120
1962. I. n. é.	20	128
II. n. é.	25	124

az átlag kiszámítása:

$$\frac{20 \times 132 + 35 \times 120 + 20 \times 128 + 25 \times 124}{20 + 35 + 20 + 25} = \frac{12\,500}{100} = 125 \text{ kg/db}$$

Ha ugyanilyen módszerrel az újítás bevezetését követő év adataiból megállapítjuk az egy termék anyagszükségletét s a kettő különbségét az újítás bevezetését követő évben termelt mennyiséggel megszorozzuk, természetesen ugyanolyan eredményre jutunk, mint a korábban bemutatott példákban. Hogy melyik módszert alkalmazzuk, azt mindig az dönti el, hogy milyen adatok állnak rendelkezésre.

(Folytatjuk)

Csáki Gyula

a Pénzügyminisztérium főelőadója

Az újítások és találmányok népgazdasági eredményének mérése és elszámolása

(Folytatás)

Az anyagmegtakarítás értéke, azaz népgazdasági eredménnyé elvileg csak az anyag előállítására fordított élő és holt munka értéke lehet. Ennek megállapítása azonban nehézségbe ütközik. Egy termék ára — amely a felhasználó vállalatnál az anyag értéke — tartalmazza az azt előállító valamennyi vertikum vállalati nyereségét, az illetményadót, SZTK járulékot, tartalmazza továbbá a forgalmi adót, s az esetleg folyósításra kerülő árkiegészítéseket is. E ráakódásnak a kiszűrése általában nincsen lehetséges, ezért:

a) saját előállítású anyag, félkész- és késztermékekben jelentkező megtakarítások népgazdasági eredményének megállapításakor az utókalkulált gyártási önköltség,

b) vásárolt anyag, félkész- és késztermékekben jelentkező megtakarítások kiszámításánál a nettó termelői ár (forgalmi adó nélküli eladási ár) figyelembevételét írja elő a rendelet.

Ha a korábban beszerzett anyagot, félkésztermékeket a vállalat maga állítja elő, a megtakarítást ugyancsak a nettó termelői ár alapján kell számításba venni.

Anyaghelyettesítésből származó megtakarítást az újítás előtti és az újítás bevezetése utáni új anyagköltség egybevetésével kell kiszámítani. Természetesen az anyagköltség abszolút összege összehasonlításra nem alkalmas. Ez esetben is a gyártott termék egységére jutó anyagköltséget kell egybevetni, s a megtakarítást az újítás bevezetését követő évben termelt mennyiséggel beszorozni.

Az érvényes utókalkulációs utasítás értelmében az anyagfelhasználást elszámoló áron kell figyelembe venni. Az elszámoló ár a vonatkozó árhatósági utasításoknak megfelelően a vállalat felé érvényesíthető nettó, bruttó termelői vagy nagykereskedelmi ár lehet. Elszámoló árként főleg a mezőgazdasági terményeket feldolgozó élelmiszeriparban kivételesen a tényleges beszerzési áron (mérégeit átlagár) is ki lehet jelölni. Mivel az állami vállalatok anyagszükségletüket általában nettó termelői áron szerzik be, lényegében az anyaghelyettesítésből származó megtakarítást is nettó áron kell figyelembe venni.

Gyakoriak az olyan újítások, amelyek leértékelt, csökkent értékű anyagoknak teljes értékű anyagként való felhasználására irányulnak. Az ilyen típusú újítások által elért megtakarítást az anyaghelyettesítésből származó megtakarításhoz hasonlóan ugyancsak az újítás előtti és a bevezetés utáni egység anyagköltség egybevetésével helyes meghatározni.

Saját előállítású anyag, félkész- és késztermékekben jelentkező megtakarítások népgazdasági eredményének számításai alapjául kijelölt, utókalkulált gyártási önköltség az alábbi kalkulációs tételeket tartalmazza:

1. nyers- és alapanyagok, készen vásárolt alkatrészek a hulladék levonása után; 2. anyagigazgatási költségek; 3. közvetlen munkabér; 4. gyártási különköltségek; 5. üzemi általános költség; 6. selejtvesztés.

Saját előállítású anyagokban jelentkező megtakarítások kiszámításakor, ha az újítás üzemi általános költség megtakarítását nem eredményez, a rendelet lehetőséget biztosít arra, hogy az illetékes miniszter a népgazdasági eredménynek a közvetlen költségek alapján történő megállapítását is elrendezhesse.

Vásárolt, vagy korábban vásárolt anyagokban, félkésztermékekben jelentkező megtakarítások népgazdasági eredményének számbavetése esetén a nettó ár számításai alapként való kijelölésére azért volt szükség, mert ha ugyanazt a terméket több vállalat eltérő önköltséggel állítja elő, vagy ha az anyagot stb. a vállalat a nagykereskedelemtől szerezte be, s ezért az előállító vállalat közvetlen megállapítására nincs lehetőség, a beszerzett tétel lényeges gyártási önköltségének megállapítása szinte lehetetlen lenne. A nettó termelői ár viszont az Országos Archivát, az illetékes minisztériumok és más országos hatáskörű szervek által kiadott árjegyzékekből, rendeletekből, utasításokból közvetlenül megállapítható.

Külön meg kell említeni az importanyag megtakarítás népgazdasági eredményének számításai módszerét. A rendelet e kérdést külön nem szabályozza, mert az importanyagot is vásárolt anyagnak tekintik. Ezért az importanyag megtakarítás népgazdasági eredményét a vásárolt anyagokban mutatkozó megtakarításra vonatkozó szabályok szerint kell megállapítani annak ellenére, hogy ezt elvileg az importanyag devizaforint értéke alapján kellene kiszámítani. A kérdés ilyen szabályozását az a gyakorlati megfontolás döntötte el, hogy nem lenne cél-

szerű az alacsonyabb számítási alap kijelölésével az importanyag megtakarítására irányuló újítást hátrányos helyzetbe hozni a belföldi eredetű anyagmegtakarításra vonatkozó újítással szemben.

Munkabéreköltség megtakarítására irányuló újítás népgazdasági eredménye

A munkabéreköltség megtakarítás számbavételénél a törzsbért és a kiegészítő fizetéseket együttesen kell figyelembe venni.

A törzsbér a végzett munka mennyiségével arányos. Ilyenek például a darabbér, a darabbéres rendszerben dolgozóknak utalványozott pótdiók bére, az időbér, a teljesített túlórák alapbéréi stb.

Kiegészítő fizetesként a munka különleges körülményei, a különleges szakképzettség vagy beosztás alapján a dolgozót megillető pótlék, a munkaviszonnyal kapcsolatos, de a végzett munkától függetlenül a dolgozót megillető fizetett szabadság, fizetett ünnepnapok, a fizetett ebédidő bére, stb. vehetők figyelembe. A bérpótlékok közül a gyakran előfordulók: az éjszakai, a veszélyességi és nyelvpótlékok.

A munkabérek közé csak azokat a juttatásokat lehet sorolni, amelyeket a munkások alkalmazottak a végzett munka arányában kapnak. Ezért nem tartoznak a munkabér fogalmába a szociális juttatások, például a családi pótlék. A megtakarítások számításánál nem a tényleges kifizetett munkabérrel kell számolni, hanem az ún. bruttó bérrel, mert a különböző levonásokkal az újítás népgazdasági eredményét nem lenne helyes csökkenteni. Ezzel szemben a munkabérek közterheket, az illetményadót, a rendelet szerint figyelembe venni nem szabad.

A munkabéreköltség abszolút összege az összehasonlításra szintén nem alkalmas, mert nagysága a termelés mennyiségének is függvénye. Ezért a megtakarítás számításánál a termelés egységére jutó átlagmunkabér lehet az összehasonlítás alapja.

Például:

	Az újítás bevezetését	
	megelőző évben	követő évben
munkabér költség	144 700 Ft	182 490 Ft
termelt mennyiség	326 000 db	434 500 db

Egy termék előállításához szükséges bér a munkabéreköltség és a termelt mennyiség hányadosa, azaz:

$$\frac{144\,700}{326\,000} = 45 \text{ fillér; illetve } \frac{182\,490}{434\,500} = 42 \text{ fillér,}$$

tehát a munkabéreköltség megtakarítás: $45 - 42 = 3$ fillér/db és az újítás bevezetését követő évben termelt mennyiség szorzata, azaz:

$$434\,500 \times 0,03 = 13\,035 \text{ Ft}$$

Egyéb költségmegtakarításra irányuló újítás népgazdasági eredménye

Az ún. egyéb költségekben jelentkező megtakarítások számításai alapjául kizárólag a könyvvitelben kimutatható elemi költségek fogadhatók el. Ilyenek a távolsági fuvarköltségek, a gyártási és értékesítési különköltségek közül azok, amelyek a követelménynek megfelelnek. E csoportba tartoznak általában a késztermék raktározási, reklám és propaganda költségei, a fekbér és kocsiállásbérek stb. Természetesen a költségekben elért megtakarítás számításánál sem a költségek abszolút összegének vagy hányadának változása, hanem a jellemző tevékenység egészére, a termelt, szállított stb. mennyiség egységére eső költségváltozás lehet az összehasonlítás alapja, mert a tényleges megtakarítás csak ezen keresztül mérhető. Például a szállítási költségmegtakarítás számításánál helyes meghatározni a bázisidőszakban szállított termék egységére jutó szállítási költségigényt s ezt kell egybevetni az újítás megvalósítása utáni időszak ilyen irányú egységköltségével.

(Folytatjuk)

Csáki Gyula

a Pénzügyminisztérium főelőadója

Az újítások és találmányok népgazdasági eredményének mérése és elszámolása

(Bevezető rész)

Az eredményrontó tényezők

A vállalati költségmegtakarítást, tehát anyag-, munkaerő- és egyéb költségmegtakarítást eredményező újítás népgazdasági eredményének megállapításakor az eredményt csökkentő tényezőket is figyelembe kell venni, függetlenül attól, hogy azok a vállalatnál vagy a népgazdaság egyéb területein jelentkeznek.

E tekintetben az új rendelet a korábbival szemben, amely csak általában mondotta ki, hogy az újítások eredményének megállapításakor az eredményt csökkentő tételeket is figyelembe kell venni, konkrétan meghatározza, hogy milyen eredményrontó tényezőket és milyen mértékben kell számításba venni.

Az eredményrontó tényezők — lényegüket tekintve többletköltségek — két csoportra oszthatók. Az egyik csoportba tartoznak az egyszerű, a másodikba a folyamatosan felmerülő többletköltségek (ráfordítások). Az egyszerű ráfordítások közül az újítási kísérletezési költségek figyelembevétele alól a rendelet felmentést adott, annak tudatában, hogy a vállalatok önköltségcsökkentési feladatait az ilyen irányú költségek ésszerű keretek közti szorítására amúgy is hatékonyan ösztönöznék. A rendelet a várható népgazdasági eredmény előkalkuláció alapján való megállapítását kötelezően előírta, aminek ismeretében a vállalatok saját érdeke diktálja, hogy ne kezdjenek olyan újítás kísérletezésébe, amelynek kísérleti költségei az újítás várható eredményét meghaladják.

A rendelet értelmében az egyszerű ráfordítások közül az olyanokat, amelyek révén huzamosabb ideig használható eszközök jönnek létre — állóeszközök, gyártóeszközök — a számítási időszakokra eső értékcsökkenési leírás összegével, az egyéb egyszerű ráfordításokat a ráfordítás teljes összegével kell figyelembe venni. A folyamatosan többletköltségeket pedig a számítási időszakban jelentkező tényleges összeggel kell figyelembe venni.

Az eredményszámítás egységességének biztosítása érdekében a népgazdasági eredményt csökkentő tényezőket ugyanolyan elvek szerint kell figyelembe venni, mint a megtakarításokat. Így például, ha egy újítás számottevő anyagmegtakarítás mellett többlet munkaerő igénybevételt kíván meg, csak a törzsbéret és kiegészítő fizetéseket kell figyelembe venni mint többletköltséget. Ha többletköltséget bizonyos anyagigény növekedése okoz, akkor vásárolt anyag tekintetében a nettó termelői ár, saját előállítású anyag esetében a gyártási önköltség a számítás alapja.

A többlettermelést eredményező újítás népgazdasági eredménye

Többlettermelést eredményező újítás esetén a rendelet szerint az újítás hatására elért többletmennyiségnek az újítás előtti teljes önköltségen számított értékét kell számításba venni. A többlettermelés miatt bekövetkező relatív önköltségcsökkentést külön megtakarítási tényezőként figyelembe venni nem szabad, mert a számítási alap — az újítás előtti teljes önköltség — tartalmazza az esetleg jelentkező relatív önköltségcsökkentést is. Ezt az alábbi példa szemlélteti (feltételezzük, hogy az egységönköltség-változás — a többlettermelés miatt bekövetkező relatív önköltségcsökkenés hatása):

	Az újítás bevezetését		Többlettermelés
	előző évben	követő évben	
Termelt mennyiség	5000 db	8000 db	3000 db
Teljes önköltség	300 Ft/db	250 Ft/db	

A példa szerint az újítási díj számítási alapja:

$$3000 \times 300 = 900\,000 \text{ Ft}$$

Ha az újítás eredményét az új egységönköltség alapján határozzuk meg, akkor az újítási díj számítási alapja kevesebb:

$$3000 \times 250 = 750\,000 \text{ Ft}$$

lenne.

A kétféle módszer szerint számított eredmény különbsége 150 000 Ft, az egységönköltség változás következménye:

$$3000 \times (300 - 250) = 3000 \times 50 = 150\,000 \text{ Ft}$$

Mivel a rendelet az előző módszer alkalmazását írja elő és mert a relatív önköltségcsökkentést az újítási díj számítási alapja már tartalmazza, annak külön tényezőként való figyelembevétele nem lehetséges.

Többlettermelésre irányuló újítási javaslat csak az esetben fogadható el, ha az újítás bevezetése biztosítja, hogy a termék minősége nem romlik, s az egységönköltség nem emelkedik.

Többlettermelést eredményező újítás díjának számítási alapjával kijelölt teljes önköltség a korábban már részletezett gyár-

tási önköltségen túlmenően az alábbi kalkulációs tényezőket tartalmazza: értékesítési különköltség, vállalati általános költség, garanciális és műszaki fejlesztési költség, elszámolási árak különbözete, termelési költségek elszámolási különbözete.

Új cikk bevezetésére irányuló újítás népgazdasági eredménye

Új cikk bevezetésére irányuló újítás esetén az újítási díj számítási alapjaként az új terméknek az árjövahagyás alapját képező teljes önköltségét kell figyelembe venni. Miután az áralkulációban az újítási díj is számításba vehető, a teljes önköltséget ennek összegével csökkenteni kell, mert ellenkező esetben az újítási díj számítási alapja halmozott lenne.

Az új termékek fogalmát az érvényes kormányrendelet alapján kiadott utasítások határozzák meg. Általában valamely termék színének, formájának vagy méretének megváltoztatására vonatkozó javaslatot új cikk előállítására irányuló újításként elfogadni természetesen nem lehet.

Selejtcsökkenést eredményező újítás népgazdasági eredménye

A rendelet szerint selejtcsökkenést eredményező újítás esetén a megtakarítást a számviteli kimutatott selejtvesztesség csökkentése után kell számítani.

Ha a selejtvesztesség külön kalkulációs tételként nem kerül kimutatásra, azaz a selejtet csak több termékre, esetleg egy üzemegegre együttesen statisztikai úton veszik számításba és ezért az egy termékre jutó selejtvesztesség pontosan nem állapítható meg, akkor az újítás csak eszmei alapon díjazható. Amennyiben megvalósítható, a selejtvesztesség elszámolását a főkönyvi számadásba be kell vonni, vagyis a gyártási önköltségen belül külön kalkulációs tételként kell kimutatni.

A selejtvesztességet a termelt mennyiség egységére vonatkozóan kell megállapítani. Például:

	Termelt mennyiség	Az összes selejtvesztesség	Egy termék selejtvesztesség
a bázis időszakban	100 000 db	240 000 Ft	2,40 Ft
az újítás bevezetését követő évben	140 000 db	280 000 Ft	2,— Ft
Megtakarítás egy termékre vonatkozóan			0,40 Ft

A selejt csökkenést eredményező újítás népgazdasági eredménye:

$$140\,000 \times 0,40 \text{ Ft} + 56\,000 \text{ Ft}$$

Minőségjavulást eredményező újítás népgazdasági eredménye

Az osztályos áruk arányának javulásából származó népgazdasági eredményt az arányjavulásból származó mennyiség és a magasabb minőségi osztálynak megfelelő forgalmi adó nélküli eladási ár alapján kell kiszámítani és az így adódó összegből le kell vonni a korábbi minőségi osztálynak megfelelő forgalmi adó nélküli eladási áron számított összeget. Az osztályos áruk arányának javulására irányuló újítás népgazdasági eredményének számítási metodikáját az alábbi egyszerű példa szemlélteti:

	forgalmi adó nélküli eladási ár	termelt mennyiség		az egyes osztályok részaránya	
		bázisban db	az újítás megvalósítása során db	bázisban %	az újítás megvalósítása során %
I. oszt.	1000	8400	8500	80	85
II. oszt.	950	400	800	5	8
III. oszt.	880	1200	700	15	7
Összesen:		8000	10 000	100	100